

Farmaco-botanie in Middeleeuwen en Renaissance

Op 23 oktober 1993 werd door Zuid-GeWiNa in het Apothekershuis te Gent een internationaal colloquium ingericht over "Farmaco-botanie in Middeleeuwen en Renaissance", als een hulde aan Dr. apr. L.J. Vandewiele, medestichter en erelid van ons genootschap. De teksten van de referaten die op dit colloquium werden gehouden, worden in dit nummer van *Scientiarum Historia* gepubliceerd. De organisatie werd mogelijk gemaakt door de medewerking van de Kring voor de Geschiedenis van de Pharmacie in Benelux en door de financiële steun van het Nationaal Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek.

INLEIDEND WOORD

HULDE AAN DR. APR. L.J. VANDEWIELE

Apr. Bernard MATTELAER

Voorzitter van de Kring voor de Geschiedenis van de Pharmacie in Benelux

Geachte mevrouw de Voorzitster en leden van Zuid-GeWiNa,
Geachte leden van de Kring voor de Geschiedenis van de Pharmacie in Benelux,
Lieber Freund prof. Zalai aus Budapest, and dear friends from Great-Britain,
Geachte dames en heren,

Vooraleer ik over mijn goede vriend Leo Vandewiele zal spreken, dank ik van harte het bestuur van Zuid-GeWiNa voor de deelnamemogelijkheid van onze leden aan deze Internationale Studiedag over "Farmaco-botanie in Middeleeuwen en Renaissance".

Reeds in zijn collegetijd had Leo Vandewiele een voorliefde voor de geschiedenis, maar het zou aan de Gentse Universiteit zijn dat hij de grote belangstelling voor de farmaciegeschiedenis te pakken kreeg. In 1935 gaf prof. Vincent Evrard aan zijn studenten een overdrukje mee van apr. Oscar Van Schoor, getiteld "Brokstukken uit de Geschiedenis van de Pharmacie". Geboeid door dit artikel begon Leo Vandewiele de basis te leggen voor een discipline die hij in zijn later leven zou uitbouwen tot een indrukwekkend monument van publikaties op farmacohistorisch gebied.

Werd de kiem in het Farmaceutisch Instituut in Gent gelegd, dan bloeide het plantje welig verder in Kortrijk bij zijn stagemeester apr. Jef Supply. Deze leerde hem een groot respect voor het apothekersberoep aan, maar ook de farmaceutische geschiedenis werd daar door beide mannen druk beoefend.

In 1962 begint dan de grote doorbraak : Leo Vandewiele wordt als eerste in België doctor in de Farmaceutische Wetenschappen op een historisch onderwerp. Zijn thesis luidt : *De Grabadin van Pseudo-Mesues en zijn invloed op de ontwikkeling van de Farmacie in de Zuidelijke Nederlanden*. Het gaat hier om een werk uit de 11de en 12de eeuw, een synthese van de Arabische geneeskunde en farmacie, door een Noord-Italiaan gecompileerd ten behoeve van de studenten aan de universiteiten van Padua en Bologna.

Tijdens zijn lange wetenschappelijke loopbaan verschenen van Dr. apr. Leo Vandewiele niet minder dan 290 publikaties in boekvorm of in tijdschriften, een indrukwekkend getal! (De meeste van zijn publikaties zijn terug te vinden in het *Liber Amicorum Dr. pharm. L.J. Vandewiele*, uitgegeven door APB, van de hand van Prof. dr. Chr. De Backer en Dr. Paul Nijs in 1981).

Leo Vandewiele heeft in zijn publikaties nagenoeg alle facetten van de farmaciegeschiedenis behandeld, maar zijn grootste verdienste ligt ongetwijfeld in het bestuderen, commentariëren en uitgeven van Middelnederlandse medico-farmaceutische en botanische manuscripten.

Sinds het verdwijnen van de groep Snellaert, De Pauw, De Vreeze, Willems enz. werd de Middelnederlandse Artes-literatuur, met uitzondering van de publikaties van Van Leersum, volledig verwaarloosd. Leo Vandewiele nam het op zich sommige verhandelingen uit te geven, die voorkomen in het bekende Van Hulthemse handschrift, gedateerd 1351, uit de Koninklijke Bibliotheek van Brussel en door Jan Frans Willems beschreven als "Aloude belgische natuurkunde van den mensch in de dertiende en veertiende eeuw". In 1965 gaf L. Vandewiele dan in de "Verhandelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België", de gecommenterde handschriften uit : *De 'Liber magistre avicenne' en de 'Herbarijs'. Middelnederlandse handschriften uit de XIVe eeuw*.

L. Vandewiele heeft hiermede pionierswerk verricht; toen er niemand was die de moed kon opbrengen deze teksten onder handen te nemen — voor de ene waren zij te filologisch, voor de anderen te exact-wetenschappelijk — is hij, zonder daartoe speciaal voorbereid te zijn, door eigen studie aan de ontcijfering en de transcriptie van de teksten begonnen. De meer dan 200 planten die in die handschriften besproken worden heeft hij getracht te identificeren. Voor filologen volstaat het misschien, dat een bepaald woord de naam van een plant is, maar de apotheker wil de juiste identificatie. Daarom heeft Vandewiele uit verschillende herbaria, stapstenen gelegd van eeuw tot eeuw, tot aan Linnaeus, en wanneer dan die planten in de stedelijke farmacopees in de 18e eeuw met hun Linnese naam terug te vinden zijn, is met een hoge graad van zekerheid te besluiten welke planten en kruiden in de oude Herbaria bedoeld werden; indien de reeks vóór Linnaeus onderbroken wordt, moet tot de meest plausibele identificatie besloten worden. Dat dit een monnikenwerk veronderstelt kan gemakkelijk begrepen worden.

Wijlen Prof. dr. Leo Elaut formuleerde zijn waardering in een boekbespreking aldus : "De Gentse apotheker Vandewiele heeft prachtig werk geleverd. De twee boeken, die geen enkel filoloog aandurfde, heeft hij ontcijferd en gekommentarieerd op een manier die niemand hem nadoet. Zij geven een beeld van de ge-

neeskundige praktijk ten onzent in de 14de en 15de eeuw en brengen onder meer een overzicht van de rijke geneesmiddelenwetenschap die onze voorouders met kennis van zaken wisten aan te wenden. We staan in bewondering voor de som werk die de schrijver verricht heeft, tijdens, en meestal na het dagelijkse bedrijf in zijn apoteek in een Gentse volksbuurt. Ook de plantkundigen die aan botanische systematiek doen, vinden hier een nieuwe bron voor historische studie. Buitenlanders moeten nu niet langer onze middeleeuwse handschriften uitgeven, we hebben geleerden die het, met gezag, zelf kunnen.”

Ondertussen had Vandewiele enkele kleinere Middelnederlandse traktaten uitgegeven: *Warpout uit Den Plaestere van Jerusalem, Sciltvarwe, een oud geneesmiddel, De eerste publikatie in het Nederlands over Alkohl: Aqua vite, dats water des levens of levende water, Dit siin.24. tekene der doot die Ypocras met hem dede graven, Een Middelnederlands Traktaat over Fysiognomiek, Een Middelnederlands traktaat over Chiromancie*. De laatste twee traktaten vinden een plaats in de medische literatuur omdat langs handlijnen en gelaatstrekken getracht werd sommige ziekten op te sporen.

Met W. Braekman gaf hij in 1968 *Een Latijns-Middelnederlands plantenglossarium uit het midden van de 14de eeuw* uit. In 1969 werd hij laureaat van de Apotheker Frans Daels-prijs van de Kon. Vl. Academie voor geneeskunde van België met de uitgave van *Een onbekend Middelnederlands traktaat over huidziekten: Scabies dats rudicheyt*.

In 1970 publiceerde hij, met de steun van de Universitaire Stichting van België het volumineuze werk: *Een Middelnederlandse versie van de Circa Instans van Platearius, naar de handschriften Portland uit het British Museum (XIVe eeuw) en de Universiteitsbibliotheek te Gent (XVe eeuw)*.

In 1982 volgde dan nog *Een recept van gezegend distel uit Sint-Truiden anno 1456*. Vandewiele trachtte ook de aandacht te vestigen op verscheidene botanische werken van Nederlandse bodem: in 1965 *De Herbarius in dyetse en de verwantschap met Herbarius Latinus en Herbarius in Latino cum figuris*. In 1966 *Some notes about the Dutch incunabulum 'Vande eygenscappen der dinghen' (1485), written by Bartholomeus engelsman (XIIIth c.)*.

Dit waren de voornaamste bijdragen van Dr. Apr. Leo Jules Vandewiele op het gebied van de farmaco-botanie in Middeleeuwen en Renaissance, reden genoeg waarvoor Zuid-GeWiNa en de Kring voor de Geschiedenis van de Pharmacie in Benelux hier heden deze internationale studiedag te zijner eer hebben ingericht. Vermelden we nog tenslotte dat L.J. Vandewiele in 1973 benoemd werd tot lector in de Geschiedenis van de Farmacie aan de Faculteit der Farmaceutische Wetenschappen in Gent, en dit tot zijn emeritaat in 1980.

In 1981 volgt dan zijn standaardwerk *De Geschiedenis van de Farmacie in België*, voorafgegaan door een *Algemene inleiding tot de Geschiedenis van de Farmacie*. Leo Vandewiele was ook jarenlang hoofdredacteur van het “Farmaceutisch Tijdschrift van België” (uitgegeven door APB), lesgever aan de Jonckheerestichting van de Faculteit van Geneeskunde aan de Rijksuniversiteit Gent, en leerstoel van de Sartonstichting, eveneens aan de RU Gent.

Dames en Heren,

Het initiatief van het bestuur van Zuid-GeWiNa om deze Internationale Studiedag als huldeblijk aan Dr. Apr. L.J. Vandewiele te doen doorgaan, strekt hen tot ere. Het is dan ook met grote aandacht en genoegen dat we de vijf eminente sprekers uit binnen- en buitenland zullen beluisteren.

Zuid-GeWiNa, hartelijk proficiat voor dit prachtig initiatief!